

Խմբագրատան հասցէ՝

Պէյրուզ. Նահր Իպրահիմ փ.,
Թեքէէան Կեդրոն, 2-րդ յարկ, Ժըմէյզի

Երեւան. Մամուլի շէնք, Հիմնական
Մասնաշէնք, 2-րդ յարկ, 213ա,
Արշակունեաց 2

Երեքշաբթի 23.08.2022

85րդ Տարի, թիւ 84 (22,554)

1500 Լ.Ո. / 8 Էջ

@ zartonkadl@gmail.com

+961 1 444225
+961 81 306 447

www.zartonkdaily.net
facebook.com/zartonkdaily

P.O.BOX 11-617 Beirut-Lebanon

Լիբանանեան Լուրեր

Ֆրանսայի Նեցուկ Ե Լիբանանին. Մաքրոն

Ֆրանսա կը շարունակէ մօտէն հետեւելի Լիբանանի մէջ ընթացող զարգացումներուն: Այս առումով օրեր առաջ խօսակցութեան նիւթ սկսաւ դառնալ, ըստ որում, պաշտօնական Փարիզ Լիբանանի նոր նախագահի ընտրութեան խնդրով ունի նոր նախաձեռնութիւն մը, որ պիտի յայտարարուի աւելի ուշ:

Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ զօր. Միշել Աուն եւ օրերս Ֆրանսայի նախագահ Էմանուէլ Մաքրոնէն ստացած է նամակ մը, որուն մէջ ան հաստատած է, որ Ֆրանսայի համար երկկողմանի յարաբերութիւնները կարեւոր են:

Մաքրոն հաստատած է, որ Ֆրանսա յանձնառու կը մնայ լիբանանեան-ֆրանսական յարաբերութիւնները ամուր պահելու եւ բոլոր մարզերուն մէջ զանոնք բարգաւաճեցնելու սկզբունքին:

Հայկական Լուրեր

Բերձորէն, Աղաւնոյէն Եւ Սոււէն Տարհանուած Ե 47 Յուշարձան

Aravot.am-ը Արցախի Հանրապետութեան կրթութեան, գիտութեան, մշակոյթի եւ մարմնամարզութեան փոխնախարար Լեւոնիկ Յովհաննիսեանէն հետաքրքրուած է, ի վերջոյ ի՞նչ որոշում կայացուած է ատրպէյճանցիներու վերահսկողութեան յանձնուող Բերձորէն, Աղաւնոյէն եւ Սոււէն տարհանուած կրթողական արուեստի յուշարձաններու վերաբերեալ:

«Հենց նոր ենք Բերձորից դուրս եկել, վերջին յուշարձանը հանեցինք, եւ բոլոր յուշարձաններն այժմ կեդրոնացուած են մի վայրում, այնուհետեւ արդէն համապատասխանաբար կը քննարկենք դրանց հարցը», - ըսած է Արցախի Հանրապետութեան կրթութեան, գիտութեան, մշակոյթի եւ մարմնամարզութեան փոխնախարարը:

Ան նաեւ նշած է, որ տարբեր առաջարկներ կան յուշարձաններու տեղակայման վերաբերեալ, որոնք դեռ պետք է քննարկեն ու յստակեցուն. «Ստեփանակերտի Աստուածամօր Սուրբ Յովանի մայր տաճարի տարածքում պուրակ կայ, Արցախի թեմի հետ ենք քննարկում համապատասխան պուրակ ստեղծելու հարցը:

Շար. Էջ 02

Գիր Շնորհաւորանքի Եւ Երախտագիտութեան

«Հովիւ քաջ ու բարի, զանձն իւր եղիր ի վերայ ոչխարացն իւրոյ»
(Յհ 10.11)

21 Օգոստոս 2022

ՆՍՕՏՏ Գարեգին Բ.

Ճայրագոյն Պատրիարք Եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս
Մայր Աթոռ, Սուրբ Էջմիածին

Վեհափառ Տէր,
Լիբանանի ՉԱՐԹՕՆԸ օրաթերթի ողջ ընտանիքին անունով կը շնորհաւորեմ, Ձեր ծննդեան 71 ամեակը:
Ինքզինքս բախտաւոր կը նկատեմ, Ձեզ անձամբ ճանչնալու ու Ձեր միտքերն ու խորհուրդները մօտէն լսած ըլլալու պատեհութեամբ:
Անգամ մը եւս այսօր արդար առիթն է գոհունակութեամբ, մեծ գնահատանքով եւ երախտագիտութեամբ յիշելու՝ Ձեր ձեռնարկած մեծ թիւով եկեղեցիներու կառուցումն ու վերաշինութիւնը, նոր թեմերու հիմնադրութիւնը, Ձեր հովանիին տակ գործող հոգեւոր ճեմարաններուն փայլուն գոյերթը եւ Ձեր շնորհիւ հիմնադրուած հայորդաց տուններու եւ դպրոցներու ազգօգուտ գոյութիւնը:

Շար. Էջ 02

ՎԱՀԱՆ ԹԵԹԵԱՆ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Պրէօվէ՝
Նախկ. եւ Միջն.՝
Մանկապարտէզ՝

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի, 19 Սեպտեմբեր 2022
Երկուշաբթի, 26 Սեպտեմբեր 2022
Երկուշաբթի, 3 Հոկտեմբեր 2022

Արձանագրութիւնները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 6-ին Երկուշաբթիէն Ուրբաթ կ.ա. Ժամը 9:00 – 12:00

+961 1 260 525 / +961 1 260 574

info@vahantekeyan.com

vahantekeyan.com

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լրագրողներու Համահայկական Համաժողով՝ 2023-ի Գարնան

Լրագրողներու Համահայկական Համաժողովները համակարգող խորհուրդի հերթական նիստը տեղի ունեցաւ 19 Օգոստոս 2022-ին Հայաստանի Լրագրողներու Միութեան Կեդրոնատեղիին մէջ, Երեւան:

Նիստին մասնակցեցան՝ Հայաստանի ժուռնալիստներու Միութեան նախագահ եւ 168 ժամ թերթի գլխավոր խմբագիրը, «Արմենփրես» լրատուական գործակալութեան նախկին եւ ներկայ տնօրէնները, Լրատուամիջոցներու համահայկական ընկերակցութեան նախագահ եւ Նոյեան Տապան լրատու գործակալութեան տնօրէնը, «Ազդակ»-ի եւ «Չարթօնք»-ի Տնօրէն գլխավոր խմբագիրները եւ տեսակապով Չեխիոյ «Օրեր» ամսագրի գլխավոր խմբագիրը: Օրակարգի կէտեր նկատի առնուած էին.-

- Տարածաշրջանային առցանց

խորհրդակցական նիստերու զեկուցում:

- Համակարգող խորհուրդի կազմի հանգրուանային համալրում:

- Յառաջիկայ Համահայկական Համաժողովին թուականի ճշդում:

- Լրագրողներու համախմբումի գրանցման իրաւական հարցեր:

- Երիտասարդ լրագրողական մարդուժի պատրաստութեան ծրագիրներու նախագիծերու ներկայացում:

Ժողովը որոշեց յառաջիկայ Համաժողովը կազմակերպել 2023-ի Գարնան:

Համաժողովին հետ կապուած այլ մանրամասնութիւնները պիտի քննարկուին համակարգող խորհուրդի յառաջիկայ նիստին, որ տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 2022-ին:

Լրագրողներու Համահայկական Համաժողովները Համակարգող խորհուրդ

Հայկական Լուրեր

Բերձորէն, Աղանոյէն եւ Սոււնէն...

Սկիզբը Էջ 01

Ստեփանակերտի Սուրբ Յակոբ եկեղեցու հետ կապուած էլ առաջարկութիւններ ու հետաքրքրութիւններ կան, պուրակներ ստեղծուեն, եւ այդ յուշարձանները տեղակայուեն:

Պարոն Յովհաննիսեան աւելցու-

ցած է, որ առաջիկային լուծումներ կը գտնուին: Հարցին, թե քանի՞ յուշարձանի մասին է խօսքը: «Հիմնականում հանել ենք մոնումենտալ արուեստի յուշարձանները՝ խաչքարեր եւ յուշակոթողներ: Դրանց թիւը 47-ն է», - ըսած է փոխնախարարը:

Պատմութեան Մէջ Այսօր

Ստեփան Թովմասեան

Ստեփան Սուրեն Թովմասեան (23 Օգոստոս 1923, Երեւան, Հայաստանի Խորհրդային Ընկերակարական Հանրապետութիւն, Անդրկովկասի ԽՖՍՀ, Խորհրդային Ընկերակարական Հանրապետութիւններու Միութիւն - 27 Յունիս 1996, Երեւան, Հայաստան), հայ խորհրդային փիլիսոփայ: Փիլիսոփայական գիտութիւններու դոկտոր (1970), մասնագետ (1971): ԽՄԿԿ անդամ 1948-էն սկսեալ:

Աւարտած է Երեւանի համալսա-

րանի բանասիրական բաժանումը (1948): 1967-1969 թուականներուն եղած է ՀԿԿ Կենտկոմի գիտութեան եւ ուսումնական հաստատութիւններու բաժնի վարիչ, 1973-1976 թուականներուն՝ ՀԿԿ Կենտկոմի քարտուղար: 1969-1973 թուականներուն եւ 1976-էն՝ ՀԽՍՀ ԳԱ փիլիսոփայութեան եւ իրաւունքի հիմնարկի տնօրէն: ՀՍՍՀ 7-9 գումարումներու Գերագոյն խորհուրդի պատգամաւոր: Ուսումնասիրած է գեղագիտութեան եւ արուեստագիտական յեղափոխութեան հարցերը: Աշխատութիւնները աշխատանքի եւ արուեստագիտական փիլիսոփայական հարցերուն կը վերաբերին, տնտեսականի ու սոցիալականի փոխարարներութեան:

Գիր Շնորհաւորանքի եւ Երախտագիտութեան

Սկիզբը Էջ 01

Ձեր օրհնութեամբ՝ Մայր Աթոռին կատարած մշակութային ներդրումները ինչպէս նաեւ Ձեր գլխավորած Մայր Աթոռին ընձեռած ընկերային եւ ֆինանսական՝ մարդասիրական օժանդակութիւնները, որմէ կ'օգտուին բազմաթիւ հայորդիներ:

Ցաւօք այսօր, մեր ազգին պետական հաստատութիւններուն ապիկար եւ նաեւ անհասկանալի գործունեութեան պատճառով անտեղութեան եւ անապահովութեան մատնուած է մեր Հայրենիքն ու Ժողովուրդը: Մեր պատմութեան այս անփառունակ օրերուն, մեր յոյսի եւ լոյսի արժանաւոր ու ամենավստահելի կռուանն ու աղբիւրն էք Դուք, Հայ Ժողովուրդի ազգային արժէքներուն եւ պետականութեան պահպանման ի խնդիր ձեր խորիմաստ ուղերձներով եւ խօսքերով, ուղեկցուած՝ քաջ Հովիւի Ձեր յախումն եւ անգիշող կեցուածքներով:

Ձեր ծննդեան այս բարեպատեհ առիթով, Ձեզի կը մաղթեմ քաջառողջութիւն, արեւշատութիւն եւ Աստուծոյ զօրակցութեամբ Նորանոր իրագործումներ հովուապետական Ձեր առաքելութեան յաջորդող տարիներուն ընթացքին, ի փառս եւ ի բարօրութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյն եւ ի նպաստ Հայաստանի եւ Արցախի Հանրապետութիւններուն, Հայոց բանակին եւ աշխարհասփիւռ Հայ Ժողովուրդի զաւակներուն:

Թող, որ բարձրեալն Աստուած աւելի եւս յաջողութիւններ շնորհէ Ձեր ազգանուէր նպատակներուն իրագործման:

Մատչելով ի համբոյր Ձերդ Օծեալ Ս. Աջոյն,

Որդիաբար՝
ՍԵՒԱԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
Պատասխանատու խմբագիր

Այցելեցէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք
www.zartonkdaily.net

Եգիպտականք (4)

ԱՐՄԵՆԱԿ ԵՐԻԱՅԵԱՆ

Իր առաջին յաջողություններն իրախուստած եւ անելի լուսաւորուած՝ Շամպոյիոն նախածեռնեց մեկնաբանութեանը երկու այլ փամփուշտներու, որոնք շրջանառութեան մէջ էին այդ օրերուն եգիպտագիտական շրջանակներու մէջ: Այդ փամփուշտներն էին՝

Ասոնցմէ առաջինին սկաւառակին ի տես՝ Շամպոյիոն իսկոյն մտածեց, թէ հաւանական է, որ ան արտասանուի Râ «Ռա», այսինքն՝ արեւ: Իր այս ենթադրութեան օգնեց ղպտերէնի իր իմացութիւնը եւս: Ռ «s» նշանին ծանօթ էր արդէն Ptoimis-էն, ուրեմն կը մնար ճանչնալ այս երկուքին միջեւ գտնուող նշանը: Այս պարագային նորէն առաջնորդուեցաւ ղպտերէնէն՝ անոր mis «ծնունդ» արմատէն, իսկ այս բոլորը յանգեցուցին Ռամսես արքայի անունին, մանաւանդ որ իր հաշուով՝ տառերուն թիւն ալ ձեւով մը կը հաստատէր այս ենթադրութիւնը, որ հիմնուած էր Ռ մեհենագիրի m «մ» արտասանութեան վրայ:

Այս «յաղթանակով» զօտեւանդուած՝ ան անցաւ երկրորդին, որուն առաջին պատկերը Ibis թռչունն է, որ եգիպտական Thoth աստուծոյ խորհրդանշէն է: Ան ասոր կցեց նախորդին մէջ վերծանուած m-ը, որուն վրայ անցուց Ռ, եւ ունեցաւ Thotmes, այլ խօսքով՝ պատմութեան այլեւս հանրածանօթ Թուփմես արքան:

Այսպէսով Շամպոյիոն վերծանած ըլլալ կը կարծէր Ռ, Թ, Գ, Կ հիւսիսային ղպտերէնէն: Գիտութիւնը յաջողութիւններու միօրինակ շղթայ մը չէ միշտ. խարխափումներն ու վերանայումները բոլորովին մարդկային են, պատրանքները եւս: Իր առաջին տպաւորութեամբ՝ Շամպոյիոն արդէն հարբած էր ստացած արդիւնքէն, եւ չկարենալով զսպել ինքզինքն՝ փողոց նետուեցաւ ան, գնաց-գտաւ եղբայրը, որ իր մեծագոյն նեցուկն էր, իր վրայ հիացողը եւ իրմով հպարտացողը: Ան անվերապահ հաւատք ունէր կրտսեր եղբորը հանճարին վրայ եւ առաջնորդած էր անոր առաջին քայլերը թէ՛ ծննդավայրին մէջ, թէ՛ ընկերանալով անոր միւսեւ Փարիզ՝ Collège de France-ի մէջ անոր ուսանողութեան երկու տարիներուն:

Ուրեմն օրը 14 սեպտեմբեր 1819-ին էր, երբ, մտնելով եղբորը գրասենեակը՝ շնչահեղձ փղծկեցաւ. -Je tiens mon affaire!

Յաջողած եմ: Գործս գլուխ հանած եմ: Եւ սեղանին վրայ շաղ տուաւ սեւագրութիւններու ամբողջ տրցակ մը՝ հանդերձ եզրակացութեամբը՝ Ռամսես եւ Թուփմես փառաւորներու անուններուն վերծանումը: Ապա, սպառած, ուշակորոյս ինկաւ ու երկու օր ետք միայն վերագտաւ ինքզինքն:

Հետագային, երբ շատ անելի զարգացաւ եգիպտագիտութիւնը, բերուած երկու վերծանումներուն առնչութեամբ եղան հետեւեալ ճշգրտումները.

--Ռամսեսի անուան երկրորդ մեհենագիրը՝ Թ, որ աղուէսի պոչերու խուրձ կը ձեւացնէ, երկբաղաձայն ms է, որ կը նշանակէ ծնիլ: Ղպտերէնի մէջ ան կ'արտասանուի միս, իսկ եգիպտագիտութեան մէջ զայն կ'արտասանեն մես՝ ծնունդ, մսի՝ ծնունդ տալ:

--Յաջորդ Թ-ը՝ s իբրեւ ձայնային յենարան դրուած է ms-ին, ուստի արտասանական արժէք չունի:

Այս տուեալներով՝ փամփուշտի առաջին երեք մեհենագրերը կու տան՝

Ռա.մսի (Թ՝ արտասանուիր), որ կը նշանակէ Արեւը ծնաւ:

Յաջորդ մեհենագիրը՝ Կ, որ Շամպոյիոն իր անուանումին մէջ մուծած էր իբրեւ Ramses անուան վերջին s բաղաձայնը, խորքին մէջ բոլորովին ուրիշ բան է. ան կը հնչէ sw «սու» եւ կը նշանակէ զայն (him): Ամբողջ փամփուշտը պէտք է հնչէ՝ Râ.msi.sou՝ «Ռան ծնաւ զայն», որ է՝ «Արեւը ծնաւ զայն»: Այս արտասանութիւնը ժամանակին հետ աղաւաղուած է՝ տալով Ramses

եւ Ramesses, որոնց երկուքն ալ ժողովրդախօսակցական անուանումներ են՝:

Գալով այս վերջինին յաջորդող լորիկին, ան այլուր «ու» ձայնաւորն է եւ կը լրացնէ sw դերանունին արտասանութիւնը՝ առանց ինքնին այստեղ արտասանական որեւէ արժէք ունենալու: Զիչ անդին պիտի գտնենք փամփուշտի տարբերակ մը՝ առանց լորիկի:

Եգիպտագիտութեան ամենախորին դրուագներն են ասոնք, ուր հնչիւնագիր գրանշաններու կողքին հանդէս կու գան այլ մեհենագրեր, որոնք արտասանական արժէք չունին, լուռ կը մնան, սակայն կը գրուին եւ տուեալ բառը կարելի չէ պատկերացնել առանց անոր չարտասանուող տարրերուն: Եգիպտերէն գրողը իր կարգին պիտի յիշէ ասոնք ու անցնէ իր գրութեան մէջ, որ այլապէս թերի կ'ըլլայ:

Գալով Թուփմեսի անունին, ուրեմն ան ունի հետեւեալ բաղադրիչները.

--Thoth «Թոթ», որ Իպիս թռչունին անունն է Թ:

--msi «մսի», որ մուշտակին անունն է Թ:

--s «ս» որ յաջորդ նշանն է Թ, իբրեւ ձայնային յենարան դրուած է msi-ին: Ասոնք կու տան՝ Thoth. msi, որ կը նշանակէ Թոթէն ծնեալ, Թոթածին, Թոթորդի:

Այստեղ աւարտին կը գտնենք ծնրադիր մարդու մը մեհենագիրը, որ շատ ուրիշ մարդկային անուններու կը կցուի՝ իբրեւ գաղափարագիր եւ արտասանական արժէք չունի:

Ռամսեսի մէկ ուրիշ փամփուշտն է այս.

Ամեն փարաւոն կ'ունենար ինկ տարբեր փամփուշտներ, որոնցմէ մէկը կը բովանդակէր անոր ծննդեան անունը, միւսները՝ մակդիրներ էին: Երբեմն նոյն փամփուշտին մէջ կը գտնենք երկու մակդիր, ինչպէս այս բերուածն է:

--Աջակողմեան չորս մեհենագրերուն արդէն ծանօթ ենք՝ Râ.msi.sou «Ռան ծնաւ զայն»:

--Ձախակողմեան խումբը կը կարդացուի՝ mery.Amon, որ կը նշանակէ՝ սիրեցեալ Ամունէն: Ամունը աստուած մըն է:

Շար. Էջ 06

Ռամսես Բ.

Նոյնին մոմիան

1 Եգիպտական անուններու համատարած աղաւաղումին մէջ մեծ դերակատարութիւն ունեցած են երկու պատմիչներ՝ Հերոդոտոսը եւ Մանեթոնը, յատկապէս այս վերջինը, որ Գ. դարու եգիպտացի յունաբան պատմիչ է, որ գրած է Եգիպտոսի ամբողջական պատմութիւնը. պատճառը... յունարէնը ի վիճակի չէր տարադարձելու եգիպտերէնը. Արեւմուտքը ասոնց աղաւաղ ձեւերն է որ իւրացուցած է:

2 Բուն անունով Djhouty, յոյները զայն հնչեցին Thoth: Կը համապատասխանէ մեր Տիր աստուծոյն:

Մշակութային Արձագանգ

Նետարձակներ Հայոց (Ամփոփ Պատմություն)

ԿՈՐԻԻՆ Լ. ԶԵՐԵԱՅԵԱՆ

Շար. նախորդ թիվին

Լայնալիճ աղեղներու եւ առհասարակ նետ-աղեղներու օգտագործումը որպէս զինատեսակ առկայ են նաեւ Արարատեան թագաւորութեան (Ուրարտու կամ Վանի թագաւորութիւն) շրջանէն մնացած մշակութային ժառանգութենէն՝ Բ. Ա. IX – VI դարեր: Երկիր մոլորակի ամենէն մեծ ու հարուստ թանգարանի՝ Էրմիտաժի (Ս. Փետրասպուրկ, Ռուսաստանի Դաշնութիւն) Ուրարտական (Արարատեան) բաժինին մէջ բազում ուրարտական հնագիտական գտածոներու կողքին կը ցուցադրուի նաեւ Սարդուրի Բ. թագաւորի (գահակալած է Բ. Ա. 764–735 թուականներուն) պրոնզէ կապարճը՝ փորագրութեամբ եւ սեպագիր ձօնագրութեամբ: (տես՝ նկար 6): Սոյն կապարճը

Նկար 6

եւ լայնալիճ աղեղնաւորներ ներկայացնող վերատպուած գլանակնիքը յայտնաբերուած է Կարմիր Բլուրէն (Թէյշէպահիւնէն):¹⁴ (տես՝ նկար 7) Վան քաղաքի Հայկականք թաղամասէն գտնուած է ուրարտական շրջանէն մնացած սեպագիր արձանագրութիւն մը փոքր քարի մը վրայ, զորս կը վերաբերի Արգիշտի Բ. թագաւորի (գահակալած է՝ Բ. Ա. մօտ. 714 - մօտ. 685 թուականներուն) նետածգութեան, ուր արձանագրուած է՝ «Արգիշթէ Ռուսայի որդին նետը վերանետեց ճիշտ այդ տեղէն՝ Կիւլուրա (գիւղի) (?) անտառի առջեւ(էն), մինչեւ Իշփիլէ Պաթուի որդի (Բատուորդի) այգին՝ ինն հարիւր յիսուն կանգուն» (950 կանգունը հաւասար է 492 մետրի):¹⁵

Նկար 7

Պատմահայր Մովսէս Խորենացին հայոց անուանադիր Հայկ նահապետի թոռան՝ Արամանեակի որդւոյն մասին կը գրէ՝ «Հայկը անոնց (Արարադի երկրի** բնակիչներուն) իրեն հնազանդեցնելով՝ այնտեղ կալուածական բնակելի տուն կը շինէ (ինչ-որ լեռան ստորոտին) եւ ժառանգութիւն կու տայ Կադմուսին՝ Արամանեակի որդւոյն»:¹⁶ Հայ հնագոյն մատենագրութեան մէջ «Կադմեաց տուն» կամ «Կադմուսի տուն {Ասորեստանի Թկլաթփալասար Ա. թագաւորի (Բ. Ա. 1115 – 1077) տարեգրութեան մէջ «Կադմեաց տուն»-ը յիշատակուած է՝ «Կադմուսի երկիր» անուամբ} տեղանունը կը համընկնի Մեծ Հայքի Կորճայք աշխարհի ամենէն մեծ գաւառի՝ Կորդուքի կամ Կորդոյքի հետ, զորս յառաջացած է Կադմուսի անունէն:¹⁷ Յոյն պատմագիր Քսէնոֆոն Աթենացին (Xenophon of Athens, Բ. Ա. մօտ. 430 – 355/354) Կադմուսի ժառանգներուն օգտագործած լայնալիճ աղեղներու մասին որպէս ականատես կը յիշատակէ՝ «Անոնք գերազանց նետաձիգեր էին, ունէին համարեայ երեք կանգուն երկարութեամբ աղեղներ եւ անելի

քան երկու կանգուն երկարութեամբ նետեր: ...Անոնց արձակած նետերը կը ծակէին վահաններն ու լանջապանակները: Հելլենները, երբ ադպիսի նետեր ձեռք կը ձգէին, ապա ատոնց կաշուէ փոկեր հարմարցնելով, կ'օգտագործէին տեգի փոխարէն»:¹⁸ Նոյն տեղեկութիւնը կը հաստատէ նաեւ յոյն պատմիչ Դիոդորոս Սիկիլիացին (Diodorus Siculus, Բ. Ա. մօտ. 90 - 21) իր «Պատմական գրադարան» ("Bibliotheca Historica") երկին մէջ, գրելով՝ «Անոնք առանձնապէս վարժ էին պարսատիկներով խոշորագոյն քարեր արձակելու եւ յոյժ խոշոր նետեր օգտագործելու մէջ, ...անոնց նետերը երկու կանգունէն անելի երկար էին ու կը ծակէին թէ՛ վահանները, թէ՛ լանջապանակները, եւ ոչ մէկ զրահ չէր դիմանար ատոնց հարուածին: Կորդուքիները այնպիսի խոշոր նետեր կ'օգտագործէին, որ հելլենները անոնց արձակած նետերուն կաշիէ բռնակ ամրացնելով, ատոնք իբրեւ տեգ կ'օգտագործէին»:¹⁹

Հռոմէացի յոյն պատմիչ Դիոն Կասիոս (Lucius Claudius Cassius Dio Cocceianus, մօտ. 155 - 235) իր «Հռոմէական Պատմութիւն» ("Historia Romana") երկին մէջ կը գրէ՝ «Այդ ժամանակ [Բ. Ա. 69 թուականին] Լուկիոս Լուկուլլոս պատերազմին մէջ յաղթելով Ասիայի տիրակալներ Միհրդատին եւ արմէն Տիգրանին, եւ ստիպելով անոնց, որ խուսափին ճակատամարտէ, կը պաշարէն Տիգրանակէրտը: Բայց բարբարոսները նետածգութեամբ եւ (պաշարողական) մեքենաներու վրայ թափած նաւթով մեծապէս վնասեցին անոր: Այս դեղանիւթը կուպրաշատ էր եւ բոցավառուող, այնպէս որ կը հրկի-զէր այն ամենը, որուն կը կաշէր, եւ ոչ մէկ հեղուկով դիւրին չէր զայն հանգցնել», ապա կը շարունակէ՝ «Այսուհանդերձ թշնամիները (իմա՝ հայերը) որեւէ վնաս չկրեցին. այլ անոնք ետ դառնալով եւ հետապնդողներուն նետահարելով, շատերուն իսկոյն սպաննեցին, իսկ շատ-շատերուն ալ վիրաւորեցին: Ու վերջերը ծանր էին եւ դժուար բուժելի. Բան զի անոնք կը գործածէին երկծայր նետեր, եւ ծայրերը այնպէս էին զիրար ագուցուած, որ նետերը թէ՛ մարմնի որեւէ մասին մէջ մտնելու եւ թէ՛ դուրս քաշելու պարագային, արագօրէն կը սպաննէին, որովհետեւ երկաթեայ ծայրերէն մէկը, որ չէր ամրացած, կը մտար վերջի մէջ»:²⁰

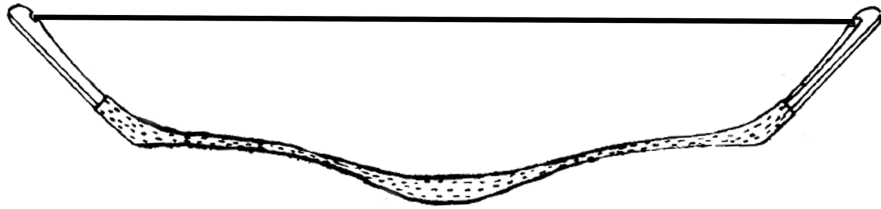
Հռոմէա-պարթեական տասնամեայ պատերազմին (54 - 64 թուականներ), պատերազմական գործողութեանց թատերաբեմ դարձաւ նաեւ Հայաստանը եւ Հայաստանի մէջ յանձնա Պարթեւստանի թագաւոր Վաղարշ Ա-ի (Vologases I of Parthia, գահակալած է՝ 51 - 78 թուականներուն) կրտսեր եղբոր՝ Տրդատի, Արշակունեաց արքայատոհմի ամրապնդումն ու հաստատումը դարձաւ փաստացի, իսկ Բ. Ա. 64 թուին հռոմէական ու հայ-պարթեական հրամանատարութեանց միջեւ կնքուած Հռոմէայի պայմանագրով*** իրաւացի,²¹ պայմանաւ, որ Տրդատ անձամբ մեկնէր Հռոմ եւ թագադրուէր Ներոն կայսրի (Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus, գահակալած է՝ 54 - 68 թուականներուն) ձեռամբ: Տրդատին Նեապոլիս եւ Հռոմ քաղաքներուն մէջ կը ցուցաբերեն մեծ ընդունելութիւն եւ անոր պատուին կը կազմակերպեն շքեղ հանդէսներ ու մրցախաղեր: Հռոմէացի յոյն պատմիչ Դիոն Կասիոս վերոյիշեալ Նոյն երկին մէջ կը գրէ, որ Ներոն կայսր Տրդատի {Տրդատ Ա. եղած է Հայաստանի Արշակունեաց արքայատոհմի հիմնադիրը: գահակալած է՝ Բ. Ե. 52 (66) – 75/88 թուականներուն} պատուին կազմակերպած կրկեսային խաղերու ժամանակ՝ «...ան (իմա՝ Տրդատ կամ Տիրիդատես) իր բարձրադիր աթոռէն նետահարեց զազանին եւ մէկ նետով մէկ անգամէն երկու ցուլ վարսեց եւ սպաննեց»:²²

Ափսո՛ւ, որ մեր միջնադարեան աղբիւրները ցոյց կու տան, որ նետ-աղեղը նաեւ ի գործ դրուած է նախարարական տուններու միջեւ անհամաձայնութիւնները «լուծելու» ի խնդիր: Հինգերորդ դարու պատմիչ՝ Փաւստոս Բուզանդ, իր «Պատմութիւն Հայոց» երկին մէջ կը յիշատակէ հայր մարդպետի (ներքինիի) սպաննութիւնը Շաւասպ Արծրունիի ձեռամբ, ինչպէս նաեւ Մերուժան Արծրունիի զինակիցներէն մէկուն սպանութիւնը հայոց սպարապետ՝ Վաչէ Մամիկոնեանի մանկահասակ որդւոյն՝ Արտաւազդի ձեռամբ՝ «Շաւասպը (որսորդութեան ժամանակ) քիչ մը ետ մնաց եւ հայ ներքինիին ետեւէն մէջքէն նետահարեց, այնպէս, որ նետը անոր մարմնով անցաւ: Ան գետին զլորուեցաւ ու մեռաւ», ինչպէս նաեւ՝ «Իսկ ան (մանուկ Արտաւազդը) ուժերը լարելով՝ նետահարեց անոր եւ նետը մարմնը թափանցելով գետին ինկաւ» (սոյն իրադարձութիւնները կը վերաբերին Բ. Ե. չորրորդ դարուն):²³ Սոյն ժամանակաշրջանին կը վերաբերի նաեւ Վայոց ձորի Եղեգնաձորի շրջանի Արենի գիւղի մօտ գտնուող քարանձաւներէն մէկուն մէջ 1978 թուականին յայտնաբերուած նմանատիպ աղեղը (թուագրուած է 4 – 7-րդ դարերով), որուն երկարութիւնը 1 մետր եւ 25 սանթիմետր է: Աղեղը գտնուելով քարանձաւի խորքը, զերծ մնալով ցուրտի, տաքութեան ու խոնաւութեան քայքայիչ ազդեցութենէն, պահպանուած է գրեթէ ամբողջական վիճակով:²⁴ (գծագիրը տես՝ նկար 8)

Մշակութային Արձագանգ

Նետարձակներ Հայոց

Սկիզբը Էջ 04

Նկար 8

Սահակ Պարթևի եւ Մեսրոպ Մաշթոցի կրտսեր աշակերտներէն մին, սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանի զօրականն ու դպիրը եւ Վարդանանց պատերազմի մասնակից ու ականատես՝ Եղիշէ պատմիչ (մօտ. 410-415 – մօտ. 470-475), իր «Վասն Վարդանայ եւ հայոց պատերազմի» երկին մէջ անդրադառնալով պարսից բանակի Մեծ հազարապետ Միհրներսեհի եւ անոր կողմէ Վասակ Սիւնիէն հայոց բանակին վերաբերեալ քաղած տեղեկութեանց մասին, կը գրէ՝ «Միհրներսեհ... կը հարցնէր եւ կը ստուգէր, թէ ընդամենը քանի՞ մարդ կայ Վարդանի գունդին մէջ: Երբ անկէ լսեց, որ վաթսուն հազարէն աւելի են, նաեւ տեղեկութիւններ պահանջեց իւրաքանչիւրի քաջութեան մասին, կամ թէ՛ անոնցմէ քանի հոգի սպառնալէն են, եւ կամ քանի՞ հոգին առանց զէնքի լոյ աղեղնաւորներ են, նոյնիսկ եւ վահանաւոր հետեւակներու մասն»: Եղիշէ ապա նկարագրելով պատերազմի աւարտի մղձաւանջային իրավիճակը կը գրէ՝ «Այնտեղ պէտք է տեսնել նիզակներու կոտորումն ու աղեղներու խորտակումը. ուստի եւ չէին կրնար ստոյգ որոշել երանելիներուն սուրբ մարմինները. եւ սաստիկ խուճապ ու իրարանցում էր երկու կողմերու ինկածներուն համար: Իսկ անոնք որոնք [ողջ] մնացած էին, ցիրուցան եղան ամուր ձորերու լեռնադաշտերը. եւ երբ պատահաբար իրար հանդիպէին դարձեալ զիրար կը սպաննէին: Եւ այսպէս դաժան գործը շարունակուեցաւ մինչեւ արեւուն մար մտնելը»:²⁵ Իսկ հինգերորդ դարու պատմիչ Ղազար Փարպեցին (442 - 510) պատմելով Աղուանից աշխարհի Խաղխաղ քաղաքի մօտ (ըստ Փարպեցիի՝ գիւղ) 450 թուականին հայոց բանակին կողմէ Մեթուխտ զօրավարի գլխաւորած պարսկական պատմիչ զօրքերուն ծանր պարտութեան մատնելու եւ սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանի փեսային՝ Արշարունեաց իշխան Արշաւիր Կամսարականի սխրագործութեանց մասին, կը գրէ՝ «Իսկ պարսից աւագներէն ոմանք, նաւեր նստած կը փութային փախչիլ մեծ գետի [Կուր գետ] այն կողմը: Հայոց երանելի զօրավար Վարդանն Արշարունեաց իշխան Արշաւիր Կամսարականին ստիպեց շտապով նետեր արձակել նաւով փախչողներուն ետեւէն, որովհետեւ վստահ էր անոր դիպուկ ու անվրէպ նետածգութեան վրայ»:²⁶

Պատմագիր Թովմա Արծրունին (IX դարու երկրորդ կէս – X դարու սկիզբ) մանրամասնօրէն պատմելով 851 թուի արաբներու Բուղա զօրավարի դէպի Հայաստան կատարած արշաւանքի եւ հայ զօրավար ու իշխան Գուրգէն Արծրունիի կամ Գուրգէն Ապուլէլճի գլխաւորութեամբ (ան մօր կողմէ Մամիկոնեան տոհմէն էր. 852 թուականին ճանչցուած է Վասպուրականի տիրակալ եւ իշխան է շուրջ եօթը տարի) հայ ժողովուրդի մղած ազգային ազատագրական պայքարի եւ մասնաւորապէս Մեծ Հայքի Կործայք նահանգի, Որսիրանք գաւառի՝ Թով (Թուլայ) գիւղի մօտ գտնուող Արեան լիճի տարածքին մէջ հայոց բանակի արձանագրած յաղթական ճակատամարտի մասին կը գրէ՝ «Իրաքանչիւր տղամարդ ուժգնօրէն կը զգեսներ իւր ախոյեանին եւ կը նետուէր մէկ ուրիշի մը ետեւէն: Բազմակուտակ նիզակներու սաստիկ բախումէն, զէնքերու փայլքէն, սուրերու շողշողումէն եւ լարուած աղեղներու սուլոցէն դուրս կը ցայտէր կայծակ, ինչպէս ամպի որոտէն, եւ կը թուար, թէ լեռը հուրէն կ'այրէր»:²⁷

Անգամ իսկ Աստուածաշունչի հին կտակարանի, հնագոյն առասպելներու եւ հին հայկական վիպական աւանդոյթներու համաձոյլ յենքի վրայ հիւստած ու հայոց անպարտելի ոգին արտացոլող՝ «Սասնայ Ճուղ» կամ «Սասունցի Դաւիթ» ժողովրդական դիւցազնավէպի հերոսներուն մօտն ալ (Մեծ ու Փոքր Միհրներ եւ Դաւիթ) ակնյայտ են նետ ու աղեղի օգտագործումը, սակայն, որպէս որսորդական զինատեսակ.

«... Էդ վախտ Սառնէն (Ձենով Յովանի կինը) ասաց.

- Դաւիթ, Էդա քո հօր նետ-աղեղն է,

Էնով Միհր (Մեծ Միհր) որսի կ'երթար,
Դաւիթ էր՝ խնդացաւ,
Չնետ-աղեղ առաւ,
Բերեց մաքրեց, լուաց,
Ժանգեր-մանգեր քերեց,
Չնետ-աղեղ իր թել եթար
Ու ամէն օր որսի կ'երթար»:²⁸

Միջնադարեան մատենագրական տուեալները ցոյց կու տան, որ հայկական հեծելազօրի աղեղնաւոր զինուորները պատերազմի ժամանակ թշնամիներուն խոցած են նաեւ թուճաւոր նետերով, զորս վառ ձեւով արտայայտուած է 12-րդ դարու յայտնի հայ բանաստեղծ, մատենագետ, երաժիշտ-երգահան, քաղաքական գործիչ եւ հայոց կաթողիկոս (1166 թուականէն)՝ Ներսէս Շնորհալիի {Ներսէս Դ. Կլայեցի, (1098, ըստ Միքայէլ Զամչեանի, կամ 1100 - 1173)} սոյն հանելուկին ընդմէջէն.

«Օձն փայտ է թելաւոր,
Տուտն երկաթ է թուճաւոր,
Նա թռչելով խոցէ ի խոր,
Չով հարկանէ մեռնի բոլոր»:²⁹

Հայ պատմիչ՝ Մատթէոս Ուռհայեցին (11-րդ դարու առաջին կէս – 1138 – 1144 թուականներու միջեւ) անդրադառնալով Պալակ (Բալագ) ամիրայի գլխաւորած թիւրքական բանակի Մալիճ քաղաքի դէմ տարած յաղթական ռազմերթի մասին կը գրէ՝ «Անսահման ուրախութենէն ան (իմա՝ Պալակը) հանեց իւր երկաթապատ զրահը, եւ ճիշտ այդ պահուն բերդին մէջ գտնուող արեւապաշտ**** մը անոր թիկունքին նետ արձակեց եւ մահացու վերջ հասցուց»:³⁰

Աղեղնաւորներէն արձակուած նետերը նաեւ ծառայած են որպէս նամակատար-խորհրդատար: Վրաց գահակալական կռիւներու պատճառաւ, վրաց սպասալար (զօրապետ, հրամանատար) եւ թագաժառանգ Դեմնայի խնամակալ՝ Իվանէ Օրբէլեանը խոյս տալով վրաց Գեորգի Գ. (գահակալած է՝ 1156 - 1184 թուականներուն) թագաւորէն, ամրացած էր Լոռէ բերդին մէջ: Թագաւորը 1177 թուականին կը պաշարէ բերդը: Բերդէն դուրս գտնուող Իվանէի սիրելի մեծամեծներն ու համախոհները նետերով խրատագրեր կ'արձակէն դէպի բերդը, Իվանէին առաջարկելով, որ հնազանդի թագաւորին: Նոյն կերպ Իվանէն կը վարուի եւ անհամաձայնութեան պատասխան կը դրկէ: Բախումները հետզհետէ կը սաստկանան: Բերդին մէջ գտնուող Դեմնան (Գեորգիի եղբոր որդին) կամաւոր կը յանձնուի թագաւորին: Անկէ ետք, թագաւորը խաբէութեամբ ու սուտ խոստումներով իր մօտ կը հրաւիրէ Իվանէին եւ դրժելով իր խոստումը, դաժանօրէն անոր աչքերը փորել կու տայ, իսկ թագաժառանգ Դեմնային աչքերը հանելով ու ամորձատելով անոր կը գրկէ ժառանգականութեան իրաւունքէն:³¹

Նուագագոյնը հինգհազարամեայ անցեալէն եկած աննկուն որսորդներէն մինչեւ անվեհեր ու խիզախ հայ զինուորը հազարամեակներ շարունակ փաստած է իւր անպարտելիութիւնը (չնայած պատմութեան ընթացքին արձանագրած ենք նաեւ պարտութիւններ եւ յուսալքութիւններ)****, եթէ ան չդառնար ներքին անհամաձայնութիւնները «հարթելու» զէթ շահագործման գործիք. ուստի երբեք պատահական չէր, որ պարսից Աքեմէնեան արքայատոհմի ներկայացուցիչ Դարեհ Ա. կամ Դարեհ Վշտասպեան (գահակալած է՝ Բ. Ա. 522-486 թուականներուն) արքան մեզմէ շուրջ 2550 տարի առաջ յայտարարէր՝ «Հայերուն անհնար է յաղթել, անոնց հնարաւոր է միայն պառակտել»:

Հայ նետածիգ զինուորներ, 12-13-րդ դարեր, Խաչենա-գետի վերնահովիտ, Գանձասարի շրջակայ (թուային նկարները հնագետ՝ Համլէթ Պետրոսեանինն է

Բաց Նամակ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ՝ բոլոր անոնց՝ որոնք հաւատքի տուններ ունին, եկեղեցի, մզկիթ, փակոտ, ուխտավայրեր սրբութիւններ, որոնց մէջ իրենք իրենց անցեալը եւ գալիքը կը սենեմեն...

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ՝ հինգհազարամեայ ժողովուրդի մը զաւակներուն, որոնք կը կոչուին կամ կը կոչուէին հայ:

Լրատուամիջոցները հաղորդեցին, որ Հայաստան-Արցախէն դեռ չբռնագրաւուած տարածքներ պիտի յանձնուին Ատրպէյճանի:

Հայկական հանրապետութեան իշխանութիւնները, հակազգային (չ) իմաստութեամբ որոշած են անշշուկ եւ բարիդրացնութեան տուրք տալով թշնամիին պիտի յանձնեն եւ ինչ որ կը պահանջուի: Այսօր Բերձոր եւ Աղաւնոյ: Վա՛ղը...

Մեծ քաղաքագետ ըլլալու կարիք չկայ, հասկնալու համար պատմութեան պատգամը: Համաթուրանականութեան երազի իրականացման ճամբուն վրայ Հայը եւ Հայաստանը սեպ կը համարուին եւ թրջութիւնը մտադրած է այդ սեպը վերացնել: Լսողներու համար ոմանք գործածեցին վիլայլէթ բառը եւ չանհանգստացանք

Եթէ տարածքներ կը յանձնուին, կը նշանակէ որ յանձնողներ կան: Ո՞ր ազգային, քաղաքական, մարդկային տրամաբանութեամբ, ո՞ր ընդունուած միջազգային կարգով եւ բարոյականով հայու հող-հայրենիքը կը բզքտեն: Անիշատակ ժամանակներէ ի վեր հայկական Արցախի բեկոր Բերձոր կոչուած մասնիկ բնավաճայրին եւ Աղաւնոյ կոչուած բեկորին տէր պիտի դառնան ինչ որ քրտիկը ոչ ալ ալ նախնիներու գերեզման ունեցողներ,: ինչ ալ ըլլան իմաստուն մանիթոներու գործնապաշտական ճակատները, Բերձորը եւ Աղաւնոն յանձնել ինքնութենէ հրաժարման մէկ առաւել մէկ Հայու հետքը ջնջելու մեծ դաւին մասնակցութիւն է: Ի՞նչ պաշտպանելու եւ ի՞նչ շահելու համար հայը ինքզինք կամ ուրիշներ զինք հողագուրդ եւ տնագուրդ կ'ընեն: Ինչո՞ւ հա՛ր ինք ալ մեղսակից կ'ըլլայ իր դէմ Նիւթուող դաւին:

Երբ աշխարհի բոլոր մեծ ու պզտիկ ամբոխավարները, մեծ ժողովներու բեմերէն կը խօսին մշակոյթներու եւ կրօններու համակեցութեան մասին, Արցախի Բերձոր հայկական բնավայրին տիրանալու պատրաստուող Նախա-յարձակ եւ ցեղապաշտ Ազրպէյճանը արդէն ծրագիր մշակած է անոր եկեղեցին մզկիթի վերածելու համար:

Կարսի Առաքելոցի ճակատագի՞րը պիտի ունենայ այս կեղեցին, ուր երբեմն իրենց ճամբան կորսնցնուած հայաձուլող զբօսաշրջիկներ պիտի հասնին... լուսանկարուելու համար:

Ապա կրնան երթալ Նաեւ Աղաւնոյ եւ նկարել ինչ որ մնացած կ'ըլլայ հին եկեղեցիէն

Հերթը ե՛րբ պիտի հասնի Հռոմի Ս. Պետրոսին, Մոսկուայի Ս. Փրկիչ եւ Ս. Վասիլ տաճարներուն, ինչո՞ւ ի՞նչ Նիւ Եորքի ս. Փաթրիքի... , քանի որ Արպէյճան շղթայագերծած է Հանրապետութեան Նախատեսած կրօնական եւ ցեղային գտման պատերազմը: Առաճը կ'ըսէ, որ ախորժակը ուտելով կը բացուի:

Հանրապետութիւնը ներկայացուչութիւն ունի Իւնեսքո: Ի՞նչ կը բանի այդ ներկայացուցչութիւնը: Ո՞վ տէր է, ո՞վ կը պաշտպանէ Շուշիի Ղազանչեցոց եկեղեցին, Եունեսքոն ե՛րբ Բերձորի եւ Աղաւնոյ եկեղեցիները կրօնապաշտական եւ ցեղապաշտական կիրքով մզկիթ դառնան, Իւնեսքոն հանդիսատես պիտի մայ: Ինչո՞ւ սփիւռքը ցոյցի չի դիմեր Իւնեսքոյի կեդրոններուն առջեւ, ըսելու համար ,որ ան իր պարտականութիւնը չի կատարեր, ինչպէս կ'ընդունի, որ մշակութային եւ եւ հոգեւոր ժառանգութիւններ անտուգի, անհետանան: Ինչ որ կը պատահի ՄԱԿ-ի եւ Եունեսքոյի անբարոյացում է: Ինչո՞ւ տիրոջ եւ իրաւագրկուողի ինքնապաշտպանութեան իրաւունքով հրապարակ չգալ, չենք գար: Եթէ հարկ է դիմակազերծ ընելով բոլոր մեծխօսիկները: Եթէ այս ընենք ի՞նչ բան աւելի կը կորսնցնենք:

Երկու չափ երկու կշիռի մասնագետ ղեկ բռնածներէն հաշիւ չպահանջել, թէ ինչո՞ւ

Ալիեւ եւ Էրտողան չեն յանձնուիր Լա Հէյի Մարդկային Իրաւանց դատարան: Հիմա Հայաստանի իշխանութիւնները բնակիչներուն դրամ կու տան որ լքեն հայրենի հող ու տուն, առանց դիմադրութեան լքեն հայրենիք: Ո՞ր եւ հայրենաստիքութիւնը եւ ազգային ինքնապաշտպանութիւնը

Համահայկական Հիմնադրամը ենդիանուր հաշուետուութիւն պետք է ընէ, ցոյց տալու համար թէ որքա՞ն ծախսուեցաւ Արցախի համար եւ այսօր յանձնուած Եթշնամիին, պետութիւնը ո՞րքան գումար վերցուցած է հիմնադրամէն, ո՞ր

ծախսուած են այդ գումարները:

Միթէ՞ հիմնադրամը եղած էր թշնամի՞ն պարարտացնելու համար:

Դիմակները պետք է պատռել, ուր որ կան դիմակաւորներ:

Եւ վերջ տալ դուրսի զգացական եւ չարաշահուող հայրենասիրութեան եւ ներսի շահանխանդութիւնները աճեցնող պարտուողականութեան, ըսին եւ կրկնեցին կապիտիլացիա: Յետո՞յ: Գոհունակութեամբ մնացինք նոյն տեղը... գետին թռփելով, նախնիներ հողովելով, թարմացնելով անոնց վերագրուած, կողոպուտը՝ հազցնելով Նոր Հապիկ՝ որ կոչի պարգեւավճար որ ստուածայինի պէս Էրբ իր շարունակութեան վրայ կը բազմապատկուին զորո՞ւները, որնք պարգեւավճարները զոյալկան չեն դարձներ:

Օր մը, յանուն ջատագովուած թափանցիկութեան, կը հրապարակուին անունները ետական այրերուն, մեծ եւ պզտիկ, իրենց ստացած բոլոր պարգեւավճարներու գումարներու աշի բոլոր զորոններով:

Ի դէպ, Հիմնադրամի մեծ ու պզտիկ նուիրատուները պիտի գիտնան, կամայական որոշումով վերցուած ՀԱՐԻԻՐ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԸ ճակակագիրը: Հայրենասէրը քիթին երկաթ օղակ դրուած կով է՝ միթէ պետական այրերուն եւ անոնց սպասարկող մանր փառքի վաշխառուներուն համար:

ամառ է: Օգոստոս: Ինչո՞ւ խանգարել հանգստանալու իրաւունքը, Աթալիա թէ Սոչի, Նիցցա (Նիս, խմբ.)թէ Լոս: Միթէ՞ կ'արժեանհանսգտանալ մրի երկու հինգած պատերով եկեղեցիներու համաւ եւ չտեսնել Նեվատայի անապատին մէջ հրաշքով բուսած Վեկասը եւ ինչ, բախտ փորձելու համար չմխիւն առանց քրտնած ըլլալու շահուած գումարները:

Աղաւնոյ, Բերձոր, Պամութեանմիգամածներէն յ անկարծ յայտնուած անուններ եւ պատկերներ: Անոնք վաղը կրնան իրենց տեղը վերագտնել կամ չգտնել հին եւ հինցող Էջերու մէջ, սպասելով որ տիրացու մը կամ մասնագետ մը գիրենք լուսարձակի մը տակ բռնէ՝ հետքերը ուղղելու բաւարարելու փոխադարձաբար հրճուելու համար, գումարուելով Աղթամարի, Առաքելոցի, Հռիփսիմէի վրայ: Երազներու եւ իշխատակներու կայսրութիւն, փառասիրութիւն խաղաղալու համար երբ թագաւորները թագաւորութիւն չունին... եւ թագուհիները շոփիկ կ'ընեն...

Ոչ հեռաւոր անցեալին արդէն ըսուեցաւ որ արցախցին վարժուած էր թուրքին հետ ապրելու եւ հիմա ալ կրնայ ապրիլ: Եզրակացութիւն... Կարիք կա՞յ Հայաստանի եւ Արցախի... Միթէ՞ չապրեց անք եւ չենք ապրիր առանց Վանի, Մուշի, Սասունի, Բերկրիի, Արածանիի... Լաւ ապրելու իրաւունքով չէ՞նք երթար Վեկաս եւ Լոս, Նիցցա եւ Սոչի...

Իսկ ի՞նչ պիտի ըսեն մարդկային իրաւունքներէ ճառող ՄԱԿ, խաղաղութեան հսկող Ապահովութեան Խորհուրդը համակեցութենէ ճառողները... Շէքսպիր ըսած էր ԲԱՌԵՐ, ԲԱՌԵՐ, Words, Words...

Մեզի համար չէր ըսած:

Ինչ կը հետապնդեն Հայաստանի իշխանութիւնները, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար հարց տալ թէ ի՞նչ կը պարտադրուի Հայաստանի: Ի՞նչ յանձնառութիւններ ստանձնուած են: Ներսի եւ դուրսի ժողովուրդը իրաւունք ունի գիտնալու: Այս՝ անկախաբար իշխանութիւն-ընդդիմութիւն ամիսներէ ի վեր տեւող թատրոնէն:

Հարցում բոլոր զբօսաշրջիկի հոգեբանութեամբ մտածողներուն եւ վերլուծողներուն. ո՞ր կ'երթանք, ո՞ր կը տանին: Կարելի՞ է դեռ շրունակել նախկին եւ թաւիշի խաղը: Կարելի՞ է շարունակել լաւատես տուրիստի պէս գոհունակ աչքով դիտել ներկան եւ չմտաւորուիլ գալիքով:

ՄԱԿ-ի ուսումնասիրութիւն այլ ահագանգ մը կնչեցնէ. 2050-ին Հանրապետութեան բնակչութեան 5-էն 1-ը տարեց պիտի ըլլայ: Կարելի՞ է չմտածել բնակեցման եւ հաւայրենադարձութեան մասին, այսօր, գիտնալով որ վաղը միշտ ուշ է եւ հիմնահարցերու լուծման համար անհրաժեշտ են իրատեսութիւն եւ միացում: Հարկ է թթափել լոգոստոս-արձակուրդի թմբիրը եւ մտածել Բեր ձոր եւ Աղաւնո... զանգեզուր, Սեւան, թերեւս Նաեւ Երեւան...

Եզրակացութեան (4)

Սկիզբը էջ 03

Բաղադրիչներն են՝

-- > mery “մերի”

-- > a “ա”

-- > mn “մոն”

-- > n “ն”, որ իբրեւ ձայնային յենարան դրուած է mn-ին կից:

* * *

Ահա տարբերակ մը եւս . տառացի կը ինչէ՝ Râ.amon.mery.msi. sou եւ կը նշանակէ՝ «Սիրեցեալ Ամոնէն, Ռան ծնաւ զայն»:

Գրուած է զոյգ -ով, որ պատահական է:

3 Սենական Ալեֆն է այս, որ ընդհանրապէս i “ի” կը տառադարձուի, երբեմն ալ a “ա”:

Մշակութային Արձագանգ

Նետարձակներ Յայոց

Շար. էջ 05-Է

Ղուկաս Սեբաստացին գրի առնելով հայ ազատագրական շարժման գործիչ Դավիթ Բեկի մղած մարտերուն մասնակից Ստեփանոս Շահումեանի պատմածները, իր «Ընտիր Պատմութիւն Դավիթ Բեկին...» կամ «Պատմութիւն Ղափանցւոց» վերնագրած երկի աւարտին կը գրէ՝ «...թէ չար է արդարեւ, եւ դժնդակ չար Ամիաբանութիւնն ընկերաց ի մէջ հասարակութեան. եւ նախադասելն զբարին եւ զօգուտն իւրոյ անձին քան զբարին հասարակութեան, եւ յորում հասարակութեան եւ գտնիցի չարս այս՝ առժամայն եղծանէ, ապականէ եւ ընդունայնացուցանէ զհասարակութիւնն զայն՝ թէ՛ տուն իցէ, թէ՛ քաղաք, թէ՛ ազգ իցէ եւ թէ՛ անպարտելի թագաւորութիւն մեծ»³²։ Իսկ Մխիթարեան միաբանութեան անդամ, հայ ակնաւոր պատմաբան, քերական, լեզուաբան, աստուածաբան եւ մանկավարժ Միքայէլ Զամ-չեանց (1738 - 1823) կը գրէ, որ 1728 թուականին, Դավիթ Բեկի մահէն ետք հայերը հետզհետէ սկսան տկարանալ, վասն զի՝ «...եմուտ ՚ի մէջ լոցա անմիաբանութիւն. ոմանք ՚ի կողմն Մխիթարայ լինելով, ոմանք ՚ի տեր Աւետիքի, եւ ոմանք ՚ի կողմն այլոց. եւ եղեն միմեանց մատնիչք»³³։ Ամիաբանութիւն, անմիաբանութիւն եւ անմիաբանութիւն, զորս դարեր շարունակ եւ անգամ իսկ այսօր եղած է հայոց Աքիլէսեան գարշապարը եւ մեր յաղթանակներու դամբանաքարը։

Սիւնիքի ազատագրական շարժման առաջնորդ Դավիթ Բեկի յաղթական երթը իրանական խաներու եւ թրքական լուաճողներու դէմ (կը գտնուի Կապան քաղաքի քաղաքապետարանի շէնքի մուտքի դահլիճին մէջ (Ցաւօք սրտի մեծդիր այս կտաւը անհեղինակ է)

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

*Հայկ նահապետի մասին Պատմահայր Մովսէս Խորենացին իր «Պատմութիւն Յայոց» երկին մէջ կը գրէ, որ՝ «Աստուածներէն առաջինները ահեղ էին եւ երեւելի..., ասոնցմէ առաջ եկաւ հսկաներու սերունդը, խոշոր, յաղթանդամ, վիթխարի մարդիկ..., Հայկը (տոյնպէս) երեւելի հանդիսացաւ հսկաներուն մէջ, ...ան վայելչակազմ էր, թիկնաւետ, գեղազանգուր մազերով, վառվռուն աչքերով, հաստ բազուկներով։ Ան հաստ աղեղով ու հզօր նետածիգ էր, անուանի եւ քաջ նախարար»։ (Տես՝ Մովսէս Խորենացի, «Պատմութիւն Յայոց», Երեւան, 1968, էջ 85 – 86)։ Եօթներորդ դարու պատմիչ՝ Սեբէոս (յայտնի

եւ նաեւ Սեբէոս Բագրատունի անուամբ), իր «Պատմութիւն Սեբէոսի եպիսկոպոսի ի Հերակլին» երկին մէջ Հայկ նահապետի մասին կը գրէ՝ «Եւ արդ՝ այս Հայկը զօրութեամբ հզօր, Եւրթեամբ բարի, աղեղով կորովի եւ քաջամարտիկ էր։ ...Հայկ անունով մէկը՝ ազգերու նահապետ, չինազանդեցաւ անոր (Բեկի) ծառայութեան...»։ Եւ պատերազմի պահուն՝ «Աբթեան Հայկը... գետնէն վեր տնկեց նետը լայնալիճ աղեղի մէջ եւ քաշելով աղեղը՝ նետով ուժգին հարուածեց [Բեկի] երկաթ գրահը. նետը ծակեց պղնձէ վահանը եւ մտաւ անոր մարմնին մէջ եւ դուրս գալով՝ գետին խրեցաւ։ Աստուած կարծուած հսկան անմիջապէս գետին տապալեցաւ եւ անոր զօրքը փախուստ տուաւ»։ (Տես՝ Սեբէոս, Պակմութիւն, Երեւան, 2005, էջ 9 - 11) Իսկ XI դարու վրացի պատմիչ, եպիսկոպոս Լեոնտի Մրովելի կամ Լեոնտիոս Ռուխեցի իր «Քարթլիս ցխովրեբա» («Քարթլի կեանքը») երկին մէջ կը գրէ, որ «Թորգամոսի (Թորգոմի) որդիներուն մէջ յայտնի դարձան ութը քաջարի եւ անուանի հսկաներ, որոնց մէջ Հաոսը (Հայկը) ամենէն հսկան էր, որովհետեւ անոր պէս՝ հասակով, ուժով եւ արիութեամբ ոչ ոք երբեք չէ եղած ոչ ջրհեղեղէն առաջ ոչ ալ վերջը, ...եւ եօթը հսկաներուն կառավարիչն ու իշխանն էր, եւ այսպէս բոլորը հպատակ էին անոր, եւ բոլորը մէկ լեզու ունէին՝ սոմէխերէն (հայերէն)»։ {Տես՝ Վրաց աղբիւրները Հայաստանի եւ հայերի մասին, Լեոնտիոս Ռուխեցի (Լեոնտի Մրովելի), «Վրաց թագաւորների եւ նախահայրերի ու տոհմերի պատմութիւնը», [Թորգոմեանք], Երեւան, 1934, էջ 143 – 147}։

** Արարադի երկիրը Մեծ Հայքի Այրարատ աշխարհը չէ, այլ անկէ դէպի հարաւ-արեւմուտք տարածուող երկրամասը՝ Վանայ լիճէն դէպի հարաւ։

*** Հռանդէայի պայմանագիրը կնքուած է 64 թուին, Անձիտ գաւառի Հռանդէա վայրին մէջ, հռոմէական ու հայ-պարթեւական հրամանատարութեանց միջեւ, տասնամեայ պատերազմի (54 - 64) ժամանակ հռոմէական զորավար Լուկիոս Պետտի պարտութենէն ետք։ Հռանդէայի պայմանագրով Հռոմը Տրդատ Ա-ին ճանաչած է Հայոց թագաւոր։ Պայմանագրի համաձայն՝ վերականգնուած են Մեծ Հայքի սահմաններն ու անկախութիւնը, հռոմէական եւ պարթեւական զօրքերը դուրս բերուած են Մեծ Հայքի տարածքէն։ 65 թուականին Տրդատ մեկնած է Հռոմ, ուր Ներոն կայսրի ձեռամբ թագադրուած է հայոց թագաւոր եւ վերադարձած՝ Հայաստան, հիմքը դնելով Մեծ Հայքի Արշակունեաց արքայատոհմին։

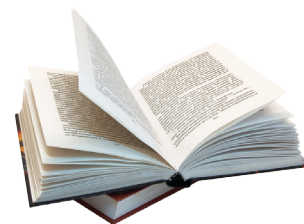
**** Մատթէոս Ուռհայեցիի երկի ծանօթագրութեան մէջ (էջ 340) կը կարդանք՝ ամենայն հաւանականութեամբ «արեւապաշտ» ըսելով նկատի ունի արեւորդիներու աղանդին վերաբերող անձնաւորութիւն։ Իսկ ՀՍՀ-ի մէջ կը կարդանք հետեւեալը՝ Արեւորդիները կամ Արեւորդիք Հարաւային Հայաստանի, Միջագետքի եւ Կիլիկիոյ մէջ՝ XI-XII դարերուն տարածուած քրիստոնէական աղանդաւորական շարժման հետեւորդներն են, ազգութեամբ՝ հայեր, հաւանաբար եւ ասորիներ (ՀՍՀ, Հատոր 2, Երեւան, 1976, էջ 46)։

ԲԱՆ ՈՒ ԳԻՐ

Պիտի Չներե՛նք Երբեք

Ձեզ պիտի յիշէ պատմութիւնը՝ անուն առ անուն,
Դո՛ւք, վիժուկներ՝ երեկի եւ այսօրուան.
Անիծուի՛ք միևնույն գերեզման,
Միևնույն գոգը հանդերձեալին,
Ու ոչ միայն է՛ս, օ՛հ ոչ, հաւատացէ՛ք,
Ազգը պիտի դաջէ ձեր ճակտին
Անեծքի մուրն ու խարանը ամօթի։
Մենք մահաքունի մտած մտազար ազգ ենք
հիմա,
Ո՛վ պիտի փրկէ վերջին փշրանքը մեր
երազանքին...։

ԽԱԶԻԿ ՏԵՏԵՆԱՆ
“Անայգաբաց Գիշերին” շարքէն
Հատուած

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՕՐԱՑՈՅՑ

23 2022
ՕԳՈՍՏՈՍ

Կրկ Երկ Երբ Զրբ Հնգ Ուրբ Շբթ

	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

ԷՏՄՈՆՏ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(1948)
«Պար Արեւի Տակ»

Մշակութային Արձագանգ

Նետարձակներ Հայոց

Շար. էջ 07-էն

*****Հայ պատմիչ Կիրակոս Գանձակեցին (1200 - 1271) նկարագրելով Հայաստանի մեջ թաթար-մոնկոլներու սանձազերծած վայրագութիւնները, ինչպէս նաեւ հայոց դիմադրութեան թուլացումը կը գրէ՝ «...աղէկաւորներու կորույթի ձեռքերը կը թոյլնային, սուրեր ունեցողները կը թաքցնէին, որպէսզի թշնամիները չտեսնեն ու անողորմ չսպանեն» (Կիրակոս Գանձակեցի, Հայոց Պատմութիւն, Երեւան, 1982, էջ 173):

*****Արեւմտահայերէնի վերածումը մերն է՝ «...որ արդարեւ ընկերներու անմիաբանութիւնը չարիք է, այն ալ՝ ահաւոր չարիք. հասարակական շահի նկատմամբ անձնական շահն ու օգուտը գերադասելն, ինչպիսի՛ հասարակութեան մէջ ալ յայտնաբերուի այս չարիքը, իսկոյնեւէ՞ր կ'այլասերէ, կ'ապականէ եւ կ'իմաստագրկէ հենց այդ հասարակութեան՝ այդ տուն ըլլայ թէ քաղաք, այդ ազգ ըլլայ թէ անպարտելի մեծ թագաւորութիւն»:

*****«...անոնց մէջ անմիաբանութիւն մտաւ. ոմանք Մխիթարի կողմը ըլլալով, ոմանք տէր Աւետիքի, եւ ոմանք այլոց կողմ. եւ միմեանց նկատմամբ մատնիչներ եղան»:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԾ ԱՐԲԻՐՆԵՐ

1-Ս. Ի. Պերշիգ..., Նախնադարեան Հասարակութեան Պատմութիւն, Երեւան, 1988, էջ 154: Տես նաեւ՝ ՀԱՅ, հատոր 12, Երեւան, 1986, էջ 427 - 428:

2-Սանդրո Սարգսեան, Հայաստանը Զաղաքակրթութեան Օրրան, Երեւան, 2004, էջ 94:

3-Սանդրո Սարգսեան, Հայաստանի Ժայռապատկերները քարի դարից մինչեւ բրոնզի դար, Երեւան, 2010 թ., էջ 7:

4-Ա. Գ. Աբրահամեան, Հայոց գիր եւ գրականութիւն, Երեւան, 1978 թ., էջ 27 (տես Էջատակի բացատրութեան մէջ):

5-Սուրեն Պետրոսեան, Հայկական Ժայռապատկերներ, Երեւան, 2005 թ., էջ 15:

6-Ս. Ս. Այվազեան, Հնագոյն Հայաստանի մշակոյթի պատմութիւնից, Երեւան, 1986 թ., էջ 83:

7-Յ. Ա. Մարտիրոսեան, Հայաստանի Նախնադարեան Նշանագրերը, Երեւան, 1973, էջ 44, աղիւսակ XIII, նկարներ՝ 6 - 7: Տես նաեւ՝ Յ. Ա. Մարտիրոսեան, Գիտութիւնն սկսում է Նախնադարում, Երեւան, 1978, էջ 165, աղիւսակ XXXV գ., նկարներ՝ 6 - 7:

8-Վահան Յովհաննէսեան, Մայրամուտ, որը հարկաւոր է կասեցնել, Երեւան, 2015, էջ 94:

9-Գիտութիւն եւ Տեխնիկա, No: 4 (212) Ապրիլ 1981, էջ 22 եւ 23՝ նկար 8:

10-Նիկողայոս Ադոնց, Հայաստանի պատմութիւն, Երեւան, 1972, էջ 13:

11-Հայր Դենոն Ալիշան, Յուշիկը հայրենեաց հայոց, Ս. Ղազար - Վենետիկ, 1869, Հատոր Ա., էջ 76 - 104:

12-Մովսէս Խորենացի, Պատմութիւն Հայոց, Գիրք առաջին՝ Ժ-ԺԱ, Երեւան, 1968, էջ 86-89:

13-Պատմութիւն Սեբէոս Եպիսկոպոսի, Անթիլիաս, 1990, էջ 77 - 78:

14-Կարմիր Բլուրի մասին առաւել մանրամասն տեղեկութեանց համար՝ Karmir Blur, compiled by B. B. Piotrovsky, Aurora Art Publishers, Leningrad, 1970 (English and Russian).

15-Հայ ժողովրդի պատմութեան քրեստոմատիա, Հատոր Ա., Երեւան, 1981, էջ 87:

16-Մովսէս Խորենացի, Պատմութիւն Հայոց, Երեւան, 1968, էջ 86:

17-Հայկական սովետական հանրագիտարան (ՀԱՅ), Հատոր 5, Երեւան, 1979, էջ 645-646:

18-Զսէնոֆոն, Անաբասիս, Երեւան, 1970, Գիրք չորրորդ, դրուագ II (28), էջ 88:

19-Օտար աղբիւրները Հայաստանի եւ հայերի մասին, Հին յունական աղբիւրներ Բ., Դիոդորոս Սիկիլիացի, Երեւան, 1985, Գիրք XIV, Գլուխ XXVII (4 - 6), էջ 66: Տես նաեւ՝ Հայ ժողովրդի պատմութեան քրեստոմատիա, Երեւան, 1881, էջ 174:

20-Օտար աղբիւրները Հայաստանի եւ հայերի մասին, Հատոր 9, հին յունական աղբիւրները Ա., Յովսէպոս Փլաւիոս եւ Դիոն Կասիոս Կոկկէյանոս, «Հռոմէական պատմութիւն», Երեւան, 1976, Գիրք 36 (1 - 2), էջ 125, ինչպէս նաեւ Գիրք 36 (5,1 - 5,2), էջ 128: Տես նաեւ՝ Հայ ժողովրդի պատմութեան քրեստոմատիա, Երեւան, 1981, Գիրք 36 (1 - 2), էջ 275, ինչպէս նաեւ Գիրք 36 (5,1 - 5,2), էջ 277:

21-Յակոբ Մանանդեան, Հատոր Ա., Երեւան, 1977, էջ 338...: Տես նաեւ՝ Հայոց Պատմութիւն, ԵՊՀ հրատարակութիւն, Երեւան, 2012, էջ 62...:

22-Օտար աղբիւրները Հայաստանի եւ հայերի մասին, Հատոր 9, հին յունական աղբիւրները Ա., Յովսէպոս Փլաւիոս եւ Դիոն Կասիոս Կոկկէյանոս, «Հռոմէական պատմութիւն», Երեւան, 1976, Գիրք 63 (3,2), էջ 203: Տես նաեւ՝ Հայ ժողովրդի պատմութեան քրեստոմատիա, Երեւան, 1981, Գիրք 63 (3,2), էջ 353:

23-Փաւստոս Բուզանդ, «Պատմութիւն Հայոց», Երեւան, 1968, Շորրորդ դարութիւն, գլուխ ԺԴ (էջ 167) եւ Հինգերորդ դարութիւն, գլուխ ԽԳ (էջ 291):

24-Բանբեր Երեւանի համալսարանի, 1981, No: 3, էջ 127-138:

25-Եղիշէ, Վարդանանց Պատմութիւնը, Երեւան, 1958, Չորրորդ գլուխ, էջ 88 եւ Հինգերորդ գլուխ, էջ 107-108:

26-Ղազար Փարպեցի, Հայոց Պատմութիւն եւ Թուղթ առ Վահան Մամիկոնեան, Երեւան, 1982, Դրուագ Բ., ԼԵ (էջ 155):

27-Թովմա Արծրունի եւ անանուն, Պատմութիւն Արծրունեաց տան, Երեւան, 1978, Դարութիւն երրորդ, Դ (էջ 162):

28-Սասունցի Դաւիթ (Հայկական ժողովրդական Էպոս), Երեւան, 1939, էջ 215:

29-Բաբգէն Առաքելեան, Զաղաքները եւ արհեստները Հայաստանում IX - XIII դդ., Երեւան, 1958, էջ 145:

30-Մատթէոս Ուռնայեցի, Ժամանակագրութիւն, Երեւան, 1973, էջ 240:

31-Ստեփանոս Օրբելեան, Սիւնիքի Պատմութիւն, Երեւան, 1986, էջ 312 - 314:

32-Ղուկաս Սեբաստացի, Դաւիթ ԲԷԿ Ընտիր Պատմութիւն, Լոս Անճելէս, 1998, էջ 152-155:

33-Միքայէլ Զամչեանց, Պատմութիւն Հայոց..., Վենետիկ, 1786, հատոր գ., էջ 799:

ՎԱՀԱՆ ԹԵԹԵԱՆ ՄԻՋՆ. ՎԱՐԺԱՐԱՆ

70 Ամեակ

2022-2023 տարեշրջանի

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԸ ԱՆՎՃԱՐ Է

- Հայեցի եւ Ազգային Դաստիարակութիւն
- Նկարագրակերտման Ծրագիր / Character Education Program
- Կեանքի Հմտութիւններ / Life Skills
- Աշակերտակերտող Ուսուցում / Student Centered Learning
- Արտադասարանային Բազմազան Ծրագիրներ
- Կրթական Արուեստագիտութեան Օգտագործում / Educational Technologies in the Classroom
- STEAM (Coding / Robotics)
- Հոգատար Միջավայր / Caring Environment

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

- Պրէզէ՝ Երկուշաբթի 19 Սեպտեմբեր
- Նախ. եւ Միջն.՝ Երկուշաբթի 26 Սեպտեմբեր
- Մանկապարտեզ՝ Երկուշաբթի 3 Հոկտեմբեր

Արձանագրութիւնները կը շարունակուին Սեպտեմբեր 6-էն սկսեալ՝ Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, կեսօրէ առաջ ժամը 9-12

01/260525 01/260574 info@vahantekeyan.com www.vahantekeyan.com